

Kuues rahvusvaheline teoreetilise, matemaatilise ja rakenduslingvistika olümpiaad

Bulgaaria, Päkeseerand, 4.–9. august 2008

Individuaalvõistluse ülesanded

Ülesannete lahenduse vormistusreeglid

1. Lahendage iga ülesanne eraldi lehel (lehtedel) ülesannet ümber kirjutamata. Kirjutage lahendatava ülesande number, oma koha number ja nimi igale ülesande lahenduse lehele eraldi. Ainult sel juhul on Teie tulemuste täpne arvestus garanteeritud.
2. Põhjendage iga vastust. Täiesti korrektseid, kuid põhjenduseta vastuseid hinnatakse madalalt.

Ülesanne nr 1 (20 punkti). On antud mikmaki keele sõnad niinimetatud Listuguj-ortograafias, nende foneetiline transkriptsioon ja tõlge eesti keelde:

1	<i>tmi'gn</i>	[dəmīgən]	kirves
2	<i>an'stawteg</i>	[anəstawtek]	ebakindel
3	<i>gġiansale'wit</i>	[əkciansalēwit]	peaingel
4	<i>mgumie'jo'tlatl</i>	[əmkumiējōdəladəl]	(<i>hobust</i>) rautama
5	<i>amqwanji'j</i>	[amx ^w ancġ]	lusikas
6	<i>e'jnt</i>	[ējənt]	indiaanlaste agent
7	<i>tplutaqan</i>	[ətpəludayan]	seadus
8	<i>ge'gwisġng</i>	[gēg ^w isġnk]	peal lamama
9	<i>lnu'sgw</i>	[lənūsk ^w]	indiaanlanna
10	<i>g'p'ta'q</i>	[gəbədāx]	ülalpool
11	<i>epsaqteġg</i>	[epsaxteck]	ahi

(a) Transkribeerige foneetilises transkriptsioonis järnevad sõnad:

12	<i>gsnqo'qon</i>	rumalus
13	<i>tg'poq</i>	allikavesi
14	<i>gmū'jmin</i>	vaarikas
15	<i>emtoqwatg</i>	jumaldama
16	<i>te'plj</i>	kits

(b) Kirjutage Listuguj ortograafias:

17	[ətpədēsən]	lõuna
18	[əmteskəm]	madu
19	[alaptək]	ringi vaatama
20	[gəlamen]	sellepärast

NB: Mikmaki keel kuulub algonkini keelkonda. Seda räägib umbes 8000 inimest Kanadas.

Transkriptsioonis [ə] ≈ lühike *õ*, [c] = *tš*, [j] = *dž*, [x] ≈ *hh*, [ɣ] aga on selle heliline vaste; [w] tähendab, et eelnev kaashäälik hääldatakse ümardatud huultega. Märk ⁻ näitab, et täishäälik on pikk.

—Božidar Božanov

Ülesanne nr 2 (20 punkti). On antud neli luuletuse katkendit, mis on kirjutatud umbes aastal 900 vana-skandinaavia keeles. Nendes on kasutatud sama värsimõõtu, mida nimetatakse *dróttkvætt* (sõna-sõnalt ‘maleva mõõt’):

I

- 1 ók at ísarnleiki
- 2 Jarðar sunr, en dundi ...

II

- 1 þekkiligr með þegnum
- 2 þrymseillar hval deila.
- 3 en af breiðu bjóði
- 4 bragðvíss at þat lagði
- 5 ósvífrandi ása
- 6 upp þjórhluti fjóra.

III

- 1 áðr gnapsólar Gripnis
- 2 gnýstœrandi fœri
- 3 rausnarsamr til rimmu
- 4 ríðviggs lagar skíðum.

IV

- 1 háði gramr, þars gnúðu,
- 2 geira hregg við seggi,
- 3 (rauð fnýsti ben blóði)
- 4 bryngogl í dyn Skoglar,
- 5 þás á rausn fyr ræsi
- 6 (réð egglituðr) seggir ...

Üheks *dróttkvætt*-i põhiprintsiibiks on alliteratsioon. Iga kaksikvärsi esimeses reas on kaks sõna, mis algavad sama häälikuga, teise rea esimene sõna algab ka sama häälikuga: nt. **rausnarsamr**, **rimmu** ja **ríðviggs** (III:3–4). Arvatakse, et kõik täishäälikud alliteeruvad üksteise ja **j**-ga: nt. **ók**, **ísarnleiki** ja **Jarðar** (I:1–2). Kuid see pole ainuke reegel.

Ülaloodud tekstid on säilinud rohkem kui ühes käsikirjas. Mõnikord on eri käsikirjades samades kohtades erinevad sõnad ja uurijad peavad otustama, milline neist on algupärane. Lahenduse jaoks võib olla erinevaid põhjendusi. Mõnikord aitavad värsistuse reeglid kindlaks teha, millised variandid on valed. Näiteks, real I:2 leidub mitte ainult sõna **dundi** vaid ka **dulði** ja **djarfi**. **dulði** ei vasta värsimõõdule, aga nii **dundi** kui **djarfi** sobivad värsimõõdu printsiipidega ja nende vahel valimiseks on vaja muid argumente. Real III:1 esinevad sõnad **Gripnis** ja **Grímnis**, kuid **Grímnis** ei vasta värsimõõdu reeglitele.

- (a) Kirjeldage reegleid, millele peab vastama kaksikvärss *dróttkvætt*-is.

***

- (b) On antud stroof, milles on vahele jäetud 13 sõna:

V

- 1 a (þreifsk reiddra øxa
- 2 b ; knóttu spjór c)
- 3 d bitu seggi
- 4 e þjóðkonungs ferðar,
- 5 þás (f hplða)
- 6 g h i
- 7 (hór vas j of k)
- 8 l (flugbeiddra m).

Allpool on tähestiku järjekorras esitatud kõik vahelejätud 13 sõna ja kaks sõna, mis ei esine stroofis V:

andskoti, Gauta, glymja, hlaut,
hugfyldra, hœgra, ríks, rymr,
sigr, smíði, svartskyggð, sverð,
svírum, sǫngr, vigra

Täitke lüngad stroofis V.

NB: Vana-skandinaavia keel kuulus põhja-germaani keelte hulka ja seda kõneldi umbes aastatel 700–1100.

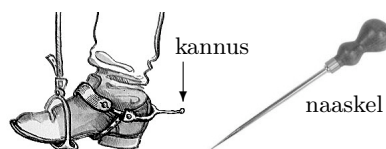
æ = pikk ää, œ = pikk öö, ø = ö; y = ü, ƿ on lahtine o. au ja ei hääldatakse ühe silbina. ð ja þ = inglise *th* vastavalt sõnades *this* ja *thin*. x = k+s. Märk ´ näitab, et täishäälik on pikk. Ülesandes kasutatud luuletekstid on esitatud ühtlustatud ortograafias ja neis ei esine kõrvalekaldumisi žanri —Aleksandr Piperski

Ülesanne nr 3 (20 punkti). On antud sõnad ja sõnaühendid kahes Uus-Kaledoonia keeles – drehu ja cemuhi – ja nende eestikeelsed tõlked suvalises järjestuses:

drehu	eesti
<i>drai-hmitrötr, gaa-hmitrötr, i-drai, i-jun, i-wahnawa, jun, ngöne-gejē, ngöne-uma, nyine-thin, uma-hmitrötr</i>	sanktuaarium, banaanikobar, kalender, luu, kirik, rannik, naaskel, pühapäev, skelett, sein
cemuhi	eesti
<i>a-pulut, ba-bwén, ba-jié, bé-ödu, bé-tii, bé-wöli, bé-wöli-wöta, tii, wöta</i>	voodi, loom, kahvel, peeker, pliiats, rannik, kirjutama, videvik, kannus

On antud ka mõne sõna tõlked drehu keelest cemuhi keelde:

drehu	<i>gaa</i>	<i>ngöne-gejē</i>	<i>nyine</i>	<i>thin</i>
cemuhi	<i>a</i>	<i>ba-jié</i>	<i>bé</i>	<i>wöli</i>

- (a) Leidke õiged vasted.
- (b) Mis te arvate, mida tähendavad sõnad *wahnawa* ja *drai* drehu keeles, ja *wöli* ja *pulut* cemuhi keeles?
- (c) On teada, et drehu keeles on *tusi* — ‘raamat’, *bii* — ‘mesilane’. Tõlkige drehu keelest: *i-bii, tusi-hmitrötr*.

NB: Drehu keelt räägib üle 10 000 inimese Lifu saarel, Uus-Kaledoonias ida pool. Cemuhi keelt räägib umbes 2000 inimest Uus-Kaledoonia idarannikul. Mõlemad keeled kuuluvad austroneesia keelkonda.

Drehu keeles *ē* ≈ eesti *ä*, *ö* nagu eesti keeles, *hm* ja *hn* on erilised helitud kaashäälikud; *dr* ja *tr* ≈ taha suunatud keeletipuga hääldatud *d* ja *t*; *j* ja *th* = inglise *th* vastavalt sõnades *this* ja *thin*; *ng* = *ng* eesti sõnas *kang*; *ny* ≈ *nj* sõnas *konjak*.

Sanktuaarium on kiriku peamine, kõige enam pühitsetud osa.

—*Ksenija Giljarova*

Ülesanne nr 4 (20 punkti). On antud Copainala soke keele sõnad ja nende eestikeelsed tõlked:

mis nakpatpit	sinu kaktusega	κΑΜΛηδα?m	varjud
nakpat	kaktus	?Λs ncapκΛsmašeh	justkui minu taeva kohal
mokpittih	ainult maisiga	capšeh	nagu taevas
pokskukyΛsmaτa?m	toolide kohal	pahsungotoya	kabatšoki jaoks
pokskuy	tool	pahsunšehta?mdih	päris nagu kabatšokid
peroltih	ainult katel	τΛckotoyatih	ainult hamba jaoks
koκΛkta?m	mäed	kumgukyΛsma	linna kohal
komgΛsmaτih	täpselt posti kohal	kumgukyotoyata?m	linnade jaoks
?Λs ηgom	minu post	cakyotoya	väädi jaoks
κΑΜΛηbitšeh	justkui varjuga	mis ncaγ	sinu väädi

(a) Tõlkige eesti keelde:

(b) Tõlkige Copainala soke keelde:

cakyΛsmaτih
κΑΜΛηšeh
?Λs mok
mis ndΛcta?m
pahsunbit
perolkotoyašehta?m

tooli jaoks
minu katlaga
päris nagu mägi
postid
varjude kohal
sinu linn

NB: Copainala soke keel kuulub miše-soke keelte hulka. Seda räägib umbes 10 000 inimest Chiapasi provintsis Lõuna-Mehhikos.

Λ ≈ eesti *õ*; *c* ≈ *ts* sõnas *suts*, *nc* ≈ *nds*, *η* = *ng* eesti sõnas *kang*, *y* = *j*; *?* on eriline kaashäälik, *nm* larüngaalklusiil ehk kurgusulghäälik (võrukeelne *q*).

—*Ivan Deržanski*

Ülesanne nr 5 (20 punkti). On antud laused inuktituti keeles ja nende eestikeelsed tõlked:

1. <i>Qingmivit takujaatit.</i>	Sinu koer nägi sind.
2. <i>Inuuhuktuup iluaqhaiji qukiqtanga.</i>	Poiss lasi arsti maha.
3. <i>Aanniqtutit.</i>	Sa haavasid end.
4. <i>Iluaqhaijiup aarqijaatit.</i>	Arst ravis su terveks.
5. <i>Qingmiq iputuajait.</i>	Sa läbistasid koera.
6. <i>Angatkuq iluaqhaijimik aarqisijuq.</i>	Šamaan ravis mingi arsti terveks.
7. <i>Nanuq qaijuq.</i>	Jääkaru tuli.
8. <i>Iluaqhaijivit inuuhuktuit aarqijanga.</i>	Sinu arst ravis sinu poisi terveks.
9. <i>Angunahuktiup amaruq iputujanga.</i>	Jahimees läbistas hundi.
10. <i>Qingmiup ilinniaqtitsijiit aanniqtanga.</i>	Koer haavas sinu õpetajat.
11. <i>Ukiakhaqtutit.</i>	Sa kukkusid.
12. <i>Angunahukti nanurmik qukiqsijuq.</i>	Jahimees lasi mingi jääkaru maha.

(a) Tõlkige eesti keelde:

13. *Amaruup angatkuut takujanga.*
14. *Nanuit inuuhukturmik aanniqsijuq.*
15. *Angunahuktiit aarqijuq.*
16. *Ilinniaqtitsiji qukiqtait.*
17. *Qaijutit.*
18. *Angunahuktimik aarqisijutit.*

(b) Tõlkige inuktituti keelde:

19. Šamaan haavas sind.
20. Õpetaja nägi poissi.
21. Sinu hunt kukkus.
22. Sa lasid mingi koera maha.
23. Sinu koer haavas mingit õpetajat.

NB: Inuktituti keel kuulub eskimo-aleuudi keelte hulka. Seda räägib umbes 35 000 inimest Kanada põhjaosas.

Kaashäälikut r põristatakse, umbes nagu prantsuse r -i; q tähistab sama kohal (sügavamal suus) moodustatav k -i.

Šamaan on preester, võlur ja manatark mõnedel rahvastel.

—Božidar Božanov

Toimetajad: Aleksandr Berditševski, Božidar Božanov, Svetlana Burlak, Ivan Deržanski (vast. toim.), Ljudmila Fjodorova, Dmitri Gerassimov, Ksenija Giljarova, Ivajlo Grozdev, Stanislav Gurevitš, Adam Hesterberg, Boriss Iomdin, Ilja Itkin, Renate Pajusalu, Aleksandr Piperski, Marija Rubinstein, Todor Tšervenkov.

Eesti tekst: Axel Jagau, Renate Pajusalu.

Edu!